

Oponentský posudek

Jaroslava Michnová, "Tuto zemi dám tvému potomstvu" Gn 12,7: Dar země jako téma Starého zákona, diplomová práce napsaná pro katedru Starého zákona UK ETF, Praha 2011, vedoucí práce: Petr Sláma

Shrnutí práce

Ohlášeným cílem práce bylo prozkoumat, jakým způsobem přichází ve Starém zákoně ke slovu téma darování země. Jak plyne již z názvu práce, kladoucího otázku "Starému zákonu" jako takovému, autorka zvolila textově-synchronní postup. Implicitním předpokladem práce je jednota a soudržnost kanonického tvaru Starého zákona. Nápadným rysem práce je snaha o objektivní uchopení tématu, projevující se zvýšenou oblibou statistického argumentu a tabulek. Zemi, hebr. ארץ, autorka chápe ve čtyřech možných významech: 1) jako jednu z planet, 2) jako hranicemi vymezené teritorium, 3) jako pevnina v protikladu k nebesům a 4) jako půdu, podloží rostlin. Všimá si, že teologicky relevantní jsou zejména významy 1 a 2, tedy země jako stvořená planeta a země jako teritorium. Tato druhá kategorie, země jako teritorium, pak ve Starém zákoně nabývá zvláštního, teologického významu "země zaslíbená." V tomto smyslu pak poněkud mění uvedenou čtveřici na 1) země jako planeta, 2) jako teritorium, 3) jako půda a 4) jako Země zaslíbená. Poslední kategorie s 900 výskyty s přehledem vede – a již tato skutečnost vypovídá o tom, že jde o téma ve Starém zákoně důležité. Stručně se zastaví u každého z uvedených významů, sleduje jejich výskyt ve všech třech částech hebrejského kánonu. Vlastním zájmem práce je ovšem "výskyt slova ארץ ve významu země zaslíbená."

Ve třetí – ústřední – části své práce, nadepsané právě jako "Země zaslíbená" (str.23-78), se tedy věnuje biblickému toposu Zaslíbené země. Prochází biblickými knihami (v pořadí hebrejského kánonu) a provádí exegezi důležitých míst vztahujících se k příslibu země. Zvláštního ocenění zasluží tabulka, sledující praotce, místo jejich vyjítí i jejich cíl, ale i použitá slovesa pro jejich pohyb. Také ovšem to, jakým způsobem autorka pracuje s wellhausenovou hypotézou pramenů (např. při vyhodnocení pojetí zaslíbené země v Gn, str. 35; Ex 3na str. 39nn). V českém prostředí je seriózní argumentace těmito hypotetickými tradičními celky stále ještě novinkou. Jak lze ovšem čekat z autorčiny programově kanonické orientace, poslouží jí odkaz k pramenů spíše jen jako dovysvětlení a dobarvení některých biblických pasáží, nikdy však jako podstatný teologický argument. Teologicky relevantní je práce redaktora. Téma země se zdramatizuje v díle Předních proroků. Toto dílo, vytvořené dle autorky z metatextu knihy Deuteronomium (str.51), vypráví o tom, jak Izrael Zaslíbenou zemi získal a jak o i zase přišel. V podání deuteronomistického dějepisce je totiž držení země funkcí poslušnosti Hospodinových ustanovení. Autorka si všimá záměrné setření hranic mezi pojetím země jako planety a země jako teritoria. Tato nejednoznačnost odpovídá tomu, jak se právě v prorockých knihách rozšiřuje oblast Hospodinova vlivu: je-li Bůh soudcem nejen nad Izraelem, ale i nad národy, pak mu podléhá celá planeta. V části věnované zadním prorokům autorka ukazuje, jak se téma Země zaslíbené exponované v příběhu Exodu, stává antitypem exilních a poexilních proroků, pro něž je návrat z exilu do Judska novým exodem a obsazením Země zaslíbené (přehledná tabulka s příbuznými formulacemi z Ex 6 a Ez 20, str. 66). S důkladností vlastní celé práci se nakonec obrací ke Spisům. Zde konstatuje všeobecný ústup od partikulárního pojetí Země zaslíbené ve prospěch univerzálnějšího zájmu o Bohem stvořenou Zemi ve smyslu planety.

Ve čtvrté – závěrečné – části práce (str.79-85) svého bádání autorka předkládá teologické vyhodnocení funkce Země zaslíbené ve Starém zákoně. Připomíná Altovu teorii, pode níž téma země nepatří k nejstaršímu vyznání Izraele. Přiklání se ke Brueggemannově (*The Land*, 1977) postmoderně-synchronní tezi, že – alespoň na rovině biblického textu – nastoluje téma Zaslíbené země základní dialektiku Starého zákona: v zemi – nebo mimo ni. Jak ovšem Brueggemann na mnoha místech poví, jsou to právě etapy, kdy je Izrael mimo svou zemi, jež jsou podnětem důkladné teologické reflexe a růstu. Brueggemanovo stanovisko bychom mohli shrnout tak, že

pobyt mimo Zemi zaslíbenou Izraeli paradoxně svědčí. Tuto provokativní myšlenku ovšem autorka nerozvádí. Zůstává tak ve své práci spíše na straně těch, kteří v Zaslíbené zemi spatřují kladnou hodnotu o jejíž získání a udržení má člověk usilovat. V katecheticky formulovaném závěru pak namísto toho provádí alegorizaci země jakožto Bohem darovaného prostoru k životu, což je pojetí, k němuž mohou připojit křesťané.

Zhodnocení práce

Práce je vizitkou trpělivé a důkladné práce autorky s biblickým textem. Odpočátku se soustředí především na vlastní hebrejský text Starého zákona. Její práce usiluje o plošné pokrytí Bible z hlediska otázky, co tato učí o Zemi zaslíbené. Své závěry si vytváří sama na základě bedlivé analýzy hebrejského textu Bible. Práce proto rozhodně není zahlcena názory sekundární literatury.

Níže uved' me několik kritických poznámek

- Poněkud nejasně působí rozdělení významů slova země na str. 9 a na str.11.
- Chybí úvaha o tom, že Země zaslíbená jakožto specifický předmět Božího zaslíbení je subkategorií země ve smyslu teritoria, která je sekundárně teologizována. Je tato teologizace partikulární stvořené entity něčím významná, má nějaké další obdoby ve Starém zákoně?
- O tom, že je jednoznačné rozdělení významu země na čtyři roviny interpretujícím a pomocným rozčleněním, které se neustále musí vracet k textové základně, svědčí např. rozbor ustanovení Milostivého léta v Lv 25. Zákaz prodeje země, resp. povinnost vrátit ji padesátého roku původnímu majiteli, je zdůvodněna axiomem „neboť země je má“ (Lv 25,23). Tento axiom pracuje se záměrnou nejednoznačností významu *země*. Konečným argumentem pro navrácení prodaných pozemků původnímu majiteli je představa Božího stvořitelství a vlastnění země země ve smyslu planety.
- Výše jsme zmínili autorčinu práci s wellhausenovskými prameny Pentateuchu. Je zřejmé, že se jí do práce dostaly také prostřednictvím komentářů a sekundární literatury, s nimiž pracuje. Je škoda, že práci nepředradila encyklopedickou informací o této hypotéze a úvahu o jejím teologickém významu.

Závěr

Práce je napsána pečlivým jazykem a obsahuje všechny standardní rubriky kvalifikačních prací UK ETF, včetně čtyř stran bibliografie a přes 25 stran biblického rejstříku, grafů, které zachycují distribuci výskytů v jednotlivých biblických knihách. I přes výše uvedené drobné výhrady doporučuji při hodnocení vyjít od stupně A -- výtečně.

Petr Sláma, 10.zář 2011